

Den lyssnande demokratin

En studie av kommunalpolitikers syn på den svenska
demokratin

Jessika Karreskog

Tack

Författaren vill rikta ett tack till alla som varit mig behjälpliga med denna uppsats. Ett särskilt tack riktas till de kommunalpolitiker som tog sig tid att diskutera demokrati med mig trots en alltid närvarande tidsbrist.

Jessika Karreskog

Abstract

Local politicians are key actors in the democratic system and their ideas concerning democracy plays a central role in local democratic politics. The study's point of departure is the notion that local politicians are dependent of coherence between practice and theory concerning democracy and in the study of their ideas we acquire knowledge about the democratic practice.

This study examines the local politicians' view of Swedish democracy and explores the logic of the discourse that makes statements concerning democracy possible. Twenty local politicians have been interviewed and from the material a discourse have been established through the use of formulation of problems and cause, nodal points and chains of analogy which is compared with democratic ideals.

The study comes to the conclusion that a hegemonic discourse exists, in which central nodal points are representative and listening. The idea of the representative system is hegemonic and is based in the liberal democratic ideal although the view of the citizens rather can be traced to the radical, communitarian and deliberative ideal. In this logical conflict listening appears as a central objective in the politicians' democratic ideal, an idea that gives citizens possibility to influence with the power still residing with the listener/politician.

Nyckelord: demokrati, kommunalpolitiker, diskursanalys, representativitet, att lyssna

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.2 Syfte	1
1.3 Frågeställningar	2
1.4 Forskarrollen	2
2 Teoretisk grund	3
2.1 Diskursanalys som teori.....	3
2.1.1 Att utgå från en diskursiv verklighet	3
2.2 Politik som diskurs.....	4
2.2.1 Politiker som skapare och reproducerare av diskurs	5
2.3 Demokrati som flytande signifikant	6
3 Metod	7
3.1 Diskursanalysen som metod och dess verktyg	7
3.1.1 Problem – orsak – lösning	7
3.1.2 Analogikedjor	8
3.2 Intervjuer som material	8
3.2.1 Frågornas karaktär och avgränsningar	8
3.2.2 Urval	9
3.2.3 Analysen av intervjuerna	10
4 Demokratiideal som ideologisk referens	11
4.1 Det liberala idealet – det privata	11
4.2 Det kommunitära idealet – gemenskapen	12
4.3 Det deliberativa idealet – samtalet.....	12
4.4 Det radikala idealet – en form av existens	13
4.4.1 Det deltagardemokratiska idealet – utbildande effekter	13
4.5 Det populistiska idealet – den lilla människan	14
4.6 Svenska kännetecken	14
5 Analys	15
5.1 Demokrati i allmänhet	15
5.1.1 Problem i den svenska demokratin	16

5.2 Det demokratiska systemet	17
5.2.1 Det representativa som grund	17
5.2.2 Komplementens roll och begränsningar	18
5.2.3 Medborgarforum – ett sätt att komma till tals	19
5.2.4 Nya partier – naturligt eller ett problem?.....	20
5.3 Den egna rollen i demokratin.....	21
5.4 Individen i demokratin.....	22
5.5 Den lyssnande demokratin.....	23
6 Avslutande kommentarer.....	25
7 Referenser.....	27

Bilagor

Bilaga 1 - Översikt av respondenterna

Bilaga 2 - Intervjuformulär

1 Inledning

Vad som utgör demokrati och vilka värden som ses som centrala för det demokratiska styrelseskicket är ständigt utsatt för diskussion och prövning. Inom den statsvetenskapliga forskningen sker en kontinuerlig debatt om demokrati, ofta på ett högt filosofiskt plan. Frågan som ställs mer sällan är hur utövarna ser på demokratin, de som i sitt arbete eller på sin fritid bidrar till att forma och verka inom demokratin på det lokala planet. Vilken syn har de på den svenska demokrati och den riktning den bör ta?

1.2 Syfte

De senaste åren har forskningen inriktat sig på alternativa demokratiideal och hur dessa skulle kunna inkorporeras i det svenska systemet för att vitalisera den representativa demokratin. Lokala demokratiexperiment är ett exempel och ansvaret för implikerandet har lagts på framförallt kommunnivå (jfr demokratipolitik 2004). Kommunalpolitikerna innehar rollen som initiativtagare, utvärderare, ansvarstagare med mera. Till exempel identifierar Tom Nilsson dem som centrala figurer för att inympade demokratiexperiment skall lyckas (jfr Nilsson 2005:98-117). Kommunalpolitikernas närhet till medborgarna är också av vikt för demokratin. Vilket budskap förmedlas till de kommunala medborgarna om demokratins funktionssätt från de förtroendevalda? I debatten om den svenska demokratin figurerar även begreppet kris frekvent, i många fall som ett uttryck för att medborgarens intresse har svalnat och karaktäriseras istället av till exempel politikerförakt. Hur ser kommunalpolitikerna på den svenska demokratis problem och medborgaren i den svenska demokratin? Därutöver förändras den kommunala demokratin genom att allt fler nya partier får mandat i kommunfullmäktige och därav kan sätta sin prägel på den kommunala demokratipolitiken. Sammanfattningsvis sker en rad förändringar i den kommunala demokratin, vissa har varit en del av det kommunala landskapet en längre tid medan andra är nyare.

Syftet är således att undersöka ett antal kommunalpolitikernas språkliga utsagor om den svenska demokratin, där jag ser det som av vikt att analysera de föreställningar som gör politiken begriplig och meningsfull för de aktörerna som utformar den lokala demokratipolitiken (jfr Mörkenstam 1999). Självfallet är dessa aktörers handlingsutrymme starkt begränsat på grund av direktiv och restriktioner från högre nivå. Kommunalpolitikernas demokratisyn färgar dock den kommunala demokratiutvecklingen, vilket gör kommunalpolitikernas föreställningsvärld till ett intressant studieobjekt.

1.3 Frågeställningar

Intressefokus har varit om kommunalpolitikernas utsagor om den svenska demokratin är likformade eller åtskilda. Finns en hegemonisk demokratidiskurs som influerar samtliga respondenter eller finns det flera olika diskurser som står i konflikt med varandra? I vilken utsträckning är den svenska demokratin problematiserad hos kommunalpolitikerna och är problematiseringen enhällig? Detta är svar som söks i det empiriska materialet. Huvudfrågeställningarna utgörs av:

Vilka/vilken föreställningsvärld konstituerar kommunalpolitikernas syn på den svenska demokratin?

Finns det någon diskurs som är i hegemonisk ställning?

Kommunalpolitikernas föreställningar kommer att ställas i kontrast till demokratiska idealtyper för att tydliggöra diskursens element.

1.4 Forskarrollen

Synen i denna uppsats är att allt är diskursivt konstruerat, vilket innebär att forskaren aldrig själv kan nå en verklighet utanför diskursen. Uppdraget är inte att söka vad som egentligen menas eller vad som är normativt rätt eller fel. Forskaren är en del av diskurserna och med den insikten kan man försöka tydliggöra sitt ställningstagande och ständigt arbeta på ett sådant sätt att man ställer sig främmande till materialet och med en insikt att ens kunskapsproduktion endast är en representation av verkligheten av flera möjliga. Det är inte sanning som produceras här, utan genom dekonstruktionen av demokratidiskurser är det författarens hopp att ge ytterligare en upplysande tolkning av verkligheten. Dock är det ”en stringent användning av teori och metod som legitimerar vetenskapligt producerad kunskap” (Winther Jørgensen – Phillips 2000:30). Genom en tydlig uppbyggnad av det teoretiska ramverket och metod klargörs det avstånd och sätt på vilket materialet har bearbetats i ett försök att öka genomskinligheten.

2 Teoretisk grund

I följande kapitel redogörs för de teoretiska antaganden som ligger till grund för studien. Ramarna för studien dras upp, och i och med de vilka slutsatser som kan dras.

2.1 Diskursanalys som teori

Det metodologiska valet faller på diskursanalys, då dess vetenskapsteoretiska synsätt ger möjlighet att ge våra föreställningar en mer produktiv roll till skillnad från idé och ideologianalysens synsätt att våra föreställningar skildrar yttre materiella förhållanden (Bergström – Boréus 2005:305). Diskursanalysens styrka ligger i dess kritiska och ifrågasättande attityd till det som ses som självklar kunskap och däri ligger dess användbarhet i denna studie.

Diskursanalysens som metod kan inte lösas från dess teoretiska utgångspunkter och därav är det av vikt att metoden vilar på en rad ontologiska och epistemologiska grundantaganden (Winther Jørgensen – Phillips 2000:10). Dessa utvecklas i detta kapitel, medan nästa kapitel främst berör hur genomförandet av studien konkret byggs upp. Denna uppdelning är på inget sätt uteslutande utan de olika delarna går in i varandra. Den diskursanalys som här används som teoretisk grund och metod grundar sig främst i Ernesto Laclau och Chantal Mouffes tankegångar, men influeras även av andra författare och deras tolkningar och vidarebyggen.

2.1.1 Att utgå från en diskursiv verklighet

Uppsatsen utgår från en socialkonstruktivistisk ontologi. Det är endast genom språkliga utsagor som vi kan förstå och lägga mening i den verklighet som finns därute.

”Med hjälp av språket skapar vi representationer av verkligheten, som aldrig bara är speglingar av en redan existerande verklighet – representationerna bidrar till att skapa den. Det betyder inte att verkligheten inte finns, betydelser och representationer är nog så verkliga. Den fysiska verkligheten finns också men den får bara betydelse genom diskurs” (Winther Jørgensen – Phillips 2000:15).

Diskurs ses här som ett sätt att tala om och organisera företeelser eller värden. En diskurs ”är ett system av språkliga utsagor som hålls samman och avgränsas av

utsagor som tillhör samma system” (Mörkenstam 1999:52). Inom ett visst område etableras en diskursiv logik som både möjliggör och begränsar politisk handling. Kunskap produceras och ordnas i diskurser som auktoriserar handling genom att definiera vad som ses som giltig kunskap. Språket är inte bara kommunikativt utan har även en konstituerande effekt (Mörkenstam 1999:44, 52-53). Det är i artikulationen som denna logik skapas. Artikulation ses som vilken som helst praktik som etablerar en relation mellan element så att deras identitet förändras som ett resultat av artikulationen. ”The differential positions that, insofar as they appear articulated within a discourse, we will call moments. By contrast we will call element any difference that is not discursively articulated” (Laclau – Mouffe 2001:105). Den diskursiva kampen handlar således om att förvandla element till moment, det vill säga låsa ett centralt teckens betydelse i förhållande till andra tecken. Momenten är aldrig helt fixerade i sin betydelse. Alla värden är relativa, vilket implicerar att värdena är relativa i förhållande till varandra. Poängen är att alla värden är motsatta värden och endast kan definieras utifrån deras skillnad. Diskursen är konstruerad som ett försök att dominera det diskursiva fältet, att arrestera flödet av skillnad, för att konstruera ett center. Artikulation består av konstruktionen av nodalpunkter vilka partiellt fixerar mening och detta möjliggörs av öppenheten av det sociala, vilket är ett resultat av det konstanta överflödet av varje diskurs av det oändliga diskursiva fältet (Laclau – Mouffe 2001:105-113).

Centralt för Laclau och Mouffe är även antagonism och hegemoni. Antagonism innebär att alla diskurser inkluderar motsättningar. Konflikt är en del av den sociala verkligheten och vissa element är alltid föremål för ett betydelsekrig (Bergström – Boreús 2005:319). Hegemoniska interventioner upplöser denna ständiga konflikt och förvandlar den politiska konflikten till objektivitet, där alternativa världsuppfattningar undertrycks och en bestämd världsuppfattning framstår som den naturliga. Makt ses här inte som något en person besitter utan det som överhuvudtaget frambringar det sociala (Winther Jørgensen – Phillips 2000:44-45). Ett antal villkor erfordras för att en hegemonisk ordning ska uppstå. För det första måste det sociala vara öppet och ofärdigt och antagonistiska krafter och instabilitet i de gränser som delar dem måste finnas. Därtill krävs ekvivalens, där ekvivalensens logik är den av en förenkling av det politiska utrymmet (Laclau – Mouffe 2001:128-136). Diskursanalysens fokus är således att avslöja det som ses som objektiv kunskap. Genom att undersöka diskurserna som råder inom ett område kan vi se hur verkligheten struktureras genom vårt språk.

2.2 Politik som diskurs

Politik handlar främst om meningsskapande, att genom språkliga utsagor förklara varför ett visst sätt att organisera samhället är att föredra framför ett annat. Politik är en definitionskamp, där det handlar om att identifiera och hantera problem som kräver kollektiva lösningar (Jacobsson 1997:14). Fokus är hur politiken etablerar

diskursiva ordningar som förespråkar rätt och fel och genom tillslutning utestänger det som inte är en del av diskursen som omöjligt.

I ett politikområde måste det råda överrensstämmelse mellan föreställningar och praktik. Samhälliga föreställningar är avgörande för att en viss institutionell ordning anses vara legitim. ”Politiska förslag som får stöd utifrån en viss föreställning om verkligheten, återger inte enbart en redan existerande verklighet, utan fenomen, handlingar och praktiker konstitueras delvis av det sätt på vilket de beskrivs” (Mörkenstam 1999:44). Institutioner legitimeras genom hur verkligheten beskrivs, därav blir det centrala för politiken rätten att definiera verkligheten och inneha tolkningsföreträdet. En avsaknad av konflikter innebär inte heller att området är opolitiskt utan att verkligheten som den beskrivs tas för given av aktörerna (Mörkenstam 1999:45-46).

2.2.1 Politiker som skapare och reproducerare av diskurs

Subjektet i diskursanalysen uppfattas som dekonstruerat och kan inta flera olika subjekspositioner inom en diskurs, varje sådan position erbjuder ett särskilt filter att se verkligheten igenom (Bergström – Boréus 2005:319). Individen ses som determinerad av tidigare struktureringar, även om individen kan transformera diskurserna i någon utsträckning genom att skapa hybridiskurser utifrån de element som de hämtar från massmedial och interpersonell kommunikation. Språkanvändaren spelar en aktiv roll i transformeringen och reproduktionen av diskurser och därmed driver kulturell och social förändring (Winther Jørgensen – Phillips 2000:44-45). Diskursanalysen är mindre intresserad av enskilda aktörers utsagor utan ser dessa snarare som endast en del av en återgiven struktur. I denna studie ges aktörerna en mer central roll och deras enskilda utsagor ses som av intresse, både det gemensamma och det som skiljer sig. Politiker har i sin offentliga roll möjlighet att omtolka och kan med hjälp av sitt tolkningsföreträde påverka vad som talas om och hur det talas om. De har i sin roll som politiker en möjlighet att definiera vad som ska behandlas som ett politiskt problem och definiera dess orsak och lösning. Likväl är det inte säkert att deras utsagor får den effekt de avsett eller att de är medvetna om denna möjlighet. Politiker har både som grupp och enskilda möjlighet att påverka den diskursiva logiken, särskilt då deras röster ofta hörs bättre i den massmediala kommunikationen. Dock måste de förhålla sig till de ramar som varje specifik föreställningsvärld skapar för att få sina handlingar att uppfattas som legitima. Detta logiska möjlighetsrum både möjliggör och begränsar den politik som förs men politiker har även en del i att skapa detta rum (jfr Mörkenstam 1999:47-50). De politiska budskapen ses inte som individuella övertygelser utan som strukturer som är gemensamma för många individer (jfr Beckman 2005:88).

2.3 Demokrati som flytande signifikant

De element som är särskilt öppna för olika betydelser benämns flytande signifikanter av Laclau och Mouffe (Bergström – Boréus 2005:316). Att begreppet är flytande innebär att en kamp pågår om att fixera dess betydelse. Demokrati kan ses som en flytande signifikant och utifrån hur olika aktörer försöker definiera begreppet utbredds en diskursordning (jfr Winther Jørgensen – Phillips 2000:141). Demokrati är ett särdeles tomt begrepp som idag kan kopplas till en rad skilda innehåll av olika representanter för diskurser. ”As the *value* of democracy became transcendent, its *meaning* was lost in the cacophony of competing interpretations of democracy” (Hanson 1989:69). Demokrati som begrepp har en positiv klang fast innehållet inte är givet och ofta kopplas begreppet till något önskvärt. ”[...] demokratin kan också den förstås som en representation av kollektiva övertygelser och ideal vilka materialiseras i konkreta ord och handlingar, procedurer och institutioner” (Jacobsson 1997:32). Demokrati är ett central begrepp både i vårt vardagliga politiska tänkande och inom vetenskapen. En skillnad kan göras mellan demokrati som vetenskapligt begrepp och som socialt och politiskt begrepp. Den vetenskapliga kunskapen är i större omfattning utsatt för kritisk prövning och följer en metod. Den sociala kunskapen bygger till större del på vardagserfarenheter, där vi inte i lika hög grad förhåller oss reflexivt. Det reflexiva förhållningssättet är dock även en del av den politiska kampen, då vi försöker omgestalta bilder och begrepp (Jacobsson 1997:32-36). ”Som socialt begrepp samlar demokratin erfarenheter och genererar förväntningar som går utöver vad en demokratiteoretiker vanligen skulle lägga i en demokratidefinition” (Jacobsson 1997:36). I denna studie används vetenskapligt konstruerade diskurser i form av demokratiska idealtyper. Dessa kommer aldrig att kunna ses i sin fulla utsträckning i det empiriska materialet, då diskurserna är konstruerade utifrån olika kunskapsinhämtningar.

3 Metod

I följande kapitel tas de specifika verktyg som ska användas i analysen upp. Ramen för analysen utstakas och diskuteras.

3.1 Diskursanalysen som metod och dess verktyg

I analysen av intervjuerna kommer den diskursiva logiken att sökas som möjliggör vissa uttalanden men inte andra. Därav blir det styrande i analysen att identifiera de begrepp och värden som i kommunalpolitikernas utsagor relateras till den flytande signifikanten demokrati och hur nodalpunkter och moment etableras i diskursordningar. I rekonstreringen av diskurserna handlar det om att relatera enskilda utsagor till varandra och på detta vis försöka fånga de övergripande mönster som finns i politikernas sätt att tänka och tal om demokrati (jfr Jacobsson 1997:38) Dessa mönster ses som av vikt för hur politikerna handlar, även om själva handlandet inte analyseras här. Genomskinligheten försöks även nås genom tydliggörandet av de verktyg som använts och genom att ha citat och analogikedjor konstant närvarande i analysen.

3.1.1 Problem – orsak – lösning

Intervjuerna kommer att byggas upp utifrån analysverktyget, problem – orsak – lösning för klargöra de centrala delarna av politikernas idéer angående demokratin. Ulf Mörkenstam uttrycker det på följande vis;

”I diskussioner om vad som är ett politiskt problem, vad som anses vara orsak till problemen och hur lösningar skall konstrueras, framträder den föreställningsvärld som legitimerar en viss typ av handling. Problem måste förklaras för att erhålla mening och lösningar måste rättfärdigas utifrån hur problemet är formulerat. Förklaringar tillskriver skuld, samtidigt som orsaken till problemen anges och utpekas. Problemets kärna och ursprung identifieras. [...] När en förklaring etableras som dominerande [...] utträns andra möjliga förklaringar” (1999:57).

Genom att använda problem – orsak – lösning som utgångspunkt kan jag urskilja och kategorisera kommunalpolitikernas svar och dessutom få en klarare bild av deras föreställningsvärld angående den svenska demokratin. Problemformuleringar sätter fingret på motsättningar inom en sammanhängande föreställningsvärld. Problemen kan även ses som indikationer på diskursiv förändring. Problem påverkar även framtidens politik. Om en åtgärd legitimeras på ett visst sätt kan andra åtgärder legitimeras på ett liknande sätt. ”På en

analytisk nivå förtydligar således problem den föreställningsvärld som diskursivt konstitueras, samtidigt som de tydliggör utmaningar av den” (ibid:58).

Problemformuleringen skapar även subjekspositioner, där konstruktionen av problem tillskriver individer och grupper identiteter, vilket är avgörande för med vilken auktoritet som olika deltagare i diskursen erkänns (ibid:57-58). Analysverktyget problem – orsak – lösning ses därför som ett sätt att söka struktur i diskursen.

3.1.2 Analogikedjor

Ekvivalens är centralt för analysen. Ekvivalenskedjor i Laclau och Mouffes resonemang härrörs främst till identitetsskapande processer men här vidgas dess användning. Även här skall inspiration hämtas från Ulf Mörkenstam och hans syn på analogikedjor; ”I en given historisk politisk kontext fixeras mening genom att olika utsagor, eller termer, står i ett (skapat) logiskt utbytesförhållande med varandra” (1999:59). Ulf Mörkenstams analogikedjor påminner om ekvivalenskedjor. Dock väljer han den egna beteckningen för att påvisa att det antagonistiska elementet inte är lika starkt framträdande i hans analys och deras antaganden gällande exempelvis identitet och identifikation (ibid:59). I rekonstruering av analogikedjor framträder diskursens kärna, dess nod. Syftet är att framlyfta diskursens interna logik och gränser. Den tillfälliga låsning som nodet utgör och dess relaterade begrepp. Analogikedjorna kan ses som det system av begrepp som ges sitt värde i förhållande till varandra för att uttrycka en föreställning. Det vill säga en syntes av tidigare teoretisk resonemang som läggs på materialet för att analysera dess innehåll.

3.2 Intervjuer som material

Det empiriska material som ligger till grund för uppsatsen utgörs av kvalitativa djupintervjuer. Om jag vill nå kunskap om kommunalpolitikens föreställningsvärld och deras språkliga utsagor om demokratin finns inget bättre sätt än att i strukturerade samtal låta respondenterna beskriva den. Den kvalitativa forskningsintervjun bygger upp kunskap om hur människor uppfattar sin värld och sina liv och försöker förstå världen ur deras ögon (Kvale 1997:9). Djupintervjun ses även som ett sätt att i samtal nå en djupare förståelse av respondenternas demokratisyn än vad som är möjligt i exempelvis enkätundersökningar.

3.2.1 Frågornas karaktär och avgränsningar

Analysverktyget problem – orsak – lösning används främst i uppbyggnaden av intervjufrågorna för att på ett konkret sätt närma sig komplicerade föreställningar om demokratin. Frågorna är semistrukturerade till sin karaktär, där samma frågor

ställt till samtliga respondenter medan följdfrågor har skilt sig åt för att anpassas till varje respondents svar (jfr Essiasson et al 2003:254ff). Frågorna har konstruerats runt fyra huvudkategorier. *Demokratin i allmänhet* har inlett intervjuerna med att bygga upp tankar runt grundläggande definition och värden för att sedan röra sig mot *problem i den svenska demokratin* och dess orsaker och lösningar. Därefter har *demokratin som system* tagits upp och problematiserats och alternativa demokratiidéer diskuterats. Den sista kategorin rör *individen i demokratin* och riktades först mot politikern och dess roll för att sedan riktas mot individen i allmänhet, ofta i ett perspektiv av medborgaren. Centralt här är hur politikern ser sin egen roll i förhållande till medborgaren och vem som kan tala för vem. Avslutningsvis återknytes till inledningen genom att ta upp diskussionen på demokratin i allmänhet igen genom individen.

Demokrati definieras inte i förväg utan lämnas öppet för tolkning av respondenterna. Dock finns vissa inskränkningar i vad som ses som mest centralt i den lokala demokratin utifrån de problemområden som identifierats och de frågor som ställs. Avgränsningarna sker således utifrån hur politikerna själva avgränsar demokratin och de ämnen som valts att fokuseras på i konstruktionen av intervjufrågor. I samtliga intervjuer gavs möjligheten att tillägga det som respondenterna kände var relevant för ämnet men som inte tagits upp i frågorna.

3.2.2 Urval

De tre kommuner som är valts ut är Kristianstads kommun, Lunds kommun och Lomma kommun. Kristianstads kommun är utvald på grund av sina många lokala partier, som har en framträdande plats i kommunfullmäktige och som deltar i majoritetssamarbete. Lunds kommun är vald på grund av sina ständiga skiften av den politiska majoriteten, medan Lomma är vald på grund av sin stabilitet. Kommunerna är valda på premisserna att de inte är alltför extrema, men ändå har någon form av karaktäristiska. Samtliga kommuner är nu styrda av borgerliga partier, men flera av de intervjuade politikerna inom nuvarande opposition har tidigare suttit i majoritet.

Respondenterna har främst valts från kommunstyrelserna. I tre fall har jag gått utanför kommunstyrelsen, då min andra premiss varit att få minst två från varje parti som är representerat i Riksdagen. Tre representanter har valts ut för att representera nyare partier. I materialet är det således en övervikt av högerpartier, då dessa är fler än vänsterpartierna. Därutöver är det en övervikt av män men försöks har gjorts att även nå kvinnor på framträdande positioner. Representationen i materialet är ungefärlig mot representationen i kommunstyrelserna.

Intervjuerna spelades in med bandspelare men även anteckningar användes för att tidigt identifiera meningskoncentreringar och begrepps placeringar. Till viss del aidentifieras politikerna för att uppnå en öppnare samtalsituation, dock kommer typ av parti att framgå höger, vänster, eller nya partier, det vill säga inte representerade i Riksdagen. Miljöpartiet räknas som vänster i denna analys.

3.2.3 Analysen av intervjuerna

Analysen av intervjuerna kommer att ske främst i form av meningskoncentrering. Diskursanalysen kommer att bygga på analyser av dessa utkristalliserade meningskoncentrationer. Det innebär att respondenternas utsagor kommer att reduceras och kortas ner så att den direkta essensen kommer fram (jfr Kvale 1997:170ff). Detta ses som fördelaktigt då det främst är hur begrepp relateras till varandra som är källa för analysen. Analysen av intervjuerna har ett postmodernt perspektiv som fokuserar på den sociala konstruktionen av verkligheten i respondenternas svar (jfr Kvale 1997:42-49). Essensen som framkommit genom meningskoncentreringen kommer sedan att verka som grund för urskiljningen av olika analogikedjor. Analysen delas in i fem delar; demokratin i allmänhet, systemet, den egna rollen, individen i demokratin och den lyssnande demokratin. Först skiljs det gemensamma ut för att finna övergripande diskursmönster. Därefter särskiljs det som skiljer sig åt för att även nå en djupare förståelse av skillnader mellan utsagor och grupper. Avgränsningen av diskurser ses här som en analytisk operation, det vill säga något som forskaren konstruerar (jfr Winther Jørgensen – Phillips 2000:137). I varje analysdel görs en jämförelse av de idealtyper som konstruerats för att se om någon idealtyp kan urskiljas i svaren. Avslutningsvis sammanställs den eller de övergripande diskurserna som framkommit och jämförs med idealtyperna.

4 Demokratiideal som ideologisk referens

Idealtyper definieras här så som ideologier ”particular patterned clusters and configurations of political concepts” (Jacobsson 1997:29). Ideologier delar vissa begrepp men det är i tolkningen av dem som kampen pågår. Samtliga aspekter av idealen kommer inte att belysas men dess centrala antaganden ses som tillräckliga för att rekonstruera dess grundläggande idé i syfte att fungera som referens snarare än normativtställningstagande. Avsikten är att förenkla för att tydligare se essensen. Rekonstrueringen av demokratiidealerna kommer att mynna ut i skapandet av analogikedjor i syfte att finna tydliga beröringspunkter till analysen av empirin. Idealerna som urskiljs är det liberala, det radikala, det deliberativa, det kommittära och det populistiska. I sammanställning utgår idealerna från individen i demokratin för att tydliggöra centrala ställningstaganden. Avslutningsvis presenteras två karaktäristiska kännetecken för den svenska demokratin som ses som centrala för analysen.

4.1 Det liberala idealet – det privata

Det liberala idealet har en stark ställning då det ofta fungerar som utgångspunkt för de andra idealerna. Det liberala idealet utgår från en individ som är fullt kapabel att sköta sina privata angelägenheter men inte är intresserad av det offentliga. Därav inte sagt att individen inte kan handla på ett rationellt sätt i det privata men denna rationalitet sträcker sig inte utanför den privata sfären. Medborgarnas inflytande bör därav minimeras (jfr Reinikainen - Reitberger 2004:280-281, Schumpeter 1947). Den liberala medborgaren är bestämd utifrån dess negativa rättigheter i förhållande till staten och andra medborgare och som bärare av dessa rättigheter är de skyddade av staten (Habermas 1996:22). Individens preferenser ses även som autonomt konstituerade. På grund av individens kompetensbrist och ointresse ses det representativa styrelseskicket som enda möjliga. Eliten ska här ta tillvara allmänintresset, då individens ses som främst egenintresserad. Staten är central men ses som något nödvändigt ont som existerar främst för att skydda individens rättigheter (Premfors 2000:24-27). Det liberala idealet kan även ses som instrumentellt. Det vill säga så framhålls de värden som demokratin ska tillgodose såsom frihet, jämlikhet och rättvisa, det vill säga substansvärden (jfr Badersten 2004:209). Leif Lewin talar om apatins konstruktiva funktion som central för funktionalister och apatin som bidrag till konsensusbyggandet och hur den hindrar systemet från att blott tillgodose vissa önskemål på bekostnad av

andras. Dock förkastar han teorin och argumenterar för den interaktiva demokratin istället. Han ser även eliten som nödvändig för demokratin (1970 s, 199ff). Även 30 år senare identifierar Lewin eliten som av vikt för demokratin, men dock måste krav ställas på dessa och interaktionen mellan medborgare och elit (2003:348). Lewin kan ses som ett exempel på den mängd av forskare som ser en medelväg mellan ett liberalt ideal och ett deltagandeideal. Analogikedjan för det liberala idealet blir således: atomistisk individ – bristande kompetens – egenintresse – privat – rättigheter – skydd – stat – elit – allmänintresse – konkurrens – substansvärden.

4.2 Det kommunitära idealet – gemenskapen

Gemenskapen är kärnan för idealet och det kritiserar den privata individen i det liberala idealet. Individens identitet ses som till viss del bestämd av gemenskapen (Lindensjö 1999). Michael J Sandel kritiserar starkt den liberala idén om den atomistiska individen som ideal och dess autonomt konstituerade principer. Han framhåller istället en kommunitär syn på individen som en del av en gemenskap, som den inte kan existera utanför (Sandel 2006). Som grund för demokratin söks det gemensamma goda. Samhället ska organiseras utifrån förbestämda normativa värden som ses som goda. Dessa ses som exogena till den demokratiska processen. Analogikedjan blir som följer: kommunitär individ – social varelse – gemenskapen förverkligar – gemensamma goda – exogena värden – normativt samhälle.

4.3 Det deliberativa idealet – samtalet

Habermas tankar är centrala för idealet och han tar utgångspunkt i det kommunitära och det liberala idealet och utvecklar det diskursiva idealet i kritik av dessa (jfr Habermas 1996). ”Modern society must be viewed from the perspective of the common space that exists between individuals, that is, from an intersubjective, rather than the individual, perspective. Action and communication are the cornerstones of this paradigm, which in the political sphere requires the democratization of regimes” (Vitale 2006:743). Människan är en social varelse som samspelar genom språket (Premfors 2000:49). Det deliberativa idealet vänder sig på detta sätt mot det liberala idealets syn på individen som innehavare av färdigformulerade intressen och åsikter. Demokratin bygger på argument snarare än uttryckta och aggregerade preferenser (Premfors – Roth 2004:13). Idealet kan även ses som ett processinriktat ideal, där mediet är viktigare än substansen av politiken. Det som samlar det deliberativa idealets förespråkare är ett gemensamt engagemang eller åtagande till idén att politiska beslut är bättre åstadkomna genom deliberation än pengar och makt och att deltagandet i deliberativa

avgöranden ska vara jämlikt och så utspritt som möjligt (Warren 2002:186-196). Analogikedjan blir således: kommunitär individ – social varelse – exogena intressen – intersubjektivitet – kommunikation – utveckling – deliberation – procedur – konsensus.

4.4 Det radikala idealet – en form av existens

Idealet utgår från att det är dags att tänka om demokratins politik. Liksom tidigare ideal hämtas inspiration från både det liberala och det kommunitära idealet men båda dessa måste omformuleras. Medborgarskapet aktualiseras och länken mellan det social och det politiska medborgarskapet måste återinföras (jfr Mouffe 1992:1-13). Även här återfinns en syn på individen som social varelse och i behov av gemenskapen. Individen formas av sin omgivning. Pluralism är även centralt för idealet och vi måste förstå att den moderna liberala staten konstitueras av pluralism. ”By ´pluralism´ I mean the end of a substantive idea of the good life” (Mouffe 2000:18). Demokratien måste uppfattas som något annat än ett styrelseskick, istället måste den ses som ett sätt att existera som är betingat av bitter erfarenhet, dömd till succé endast för en kort stund, men som en återkommande möjlighet så länge som minnet av det politiska kvarstår (Wolin 1996:43). Den radikala demokratin uppfattar det slutliga genomförandet av demokratien som omöjlig (Mouffe 1992:13). Analogikedjan blir: kommunitär individ – social varelse – aktiv – privata konstruerat – allmänintresse – pluralism – konstant förändring.

4.4.1 Det deltagardemokratiska idealet – utbildande effekter

Det deltagardemokratiska idealet kan ses som en del av det radikala. Betoningen ligger dock i högre grad på deltagandets utbildande effekter, exempelvis tillskrivs av vissa teoretiker individens fokusering på det privata som konstruerat av liberalismen. Individens egenintresse skapas av det liberala idealet och i en annan kontext kan individen istället utveckla ett allmänintresse och förstå att det privata är offentligt (jfr Barber 1984 Premfors 2000, Mouffe 1992). Enligt Benjamin Barber är medborgaren i den starka demokratin (hans egna deltagarideal) en som gör politik, snarare än utsätts för den (Barber 1984:132). Idealet vill utveckla deltagandet i demokratin och vill se att medborgaren är aktiv i politiken mer än genom att välja sina representanter. Direkt demokratiskt deltagande ses som av vikt, där medborgarna själva fattar politiska beslut i lokala frågor (jfr Gilljam – Hermansson 2003:19ff). Av vikt är även att deltagande är reellt och innebär inflytande för att deltagandet ska ha positiva effekter (jfr SOU 2000:1). Analogikedjan blir som det radikala idealets förutom att deltagande och utbildande effekter läggs till.

4.5 Det populistiska idealet – den lilla människan

Majoritetsprincipen ses som demokratins fundament och flertalets önskemål bör alltid genomföras. Majoritetsprincipen antas främja medborgarnas genomsnittliga intresse. Centralt är skydd av allas vitala intressen (Lindensjö 1999:14). Idealet förutsätter två i grunden antagonistiska kollektiv, den privilegierade eliten och de många vanliga människorna. Även här är intressena autonomt konstruerade och vanliga människor besitter lika mycket kunskap som eliten, ibland till och med bättre. Eliten har mycket av allt medan massan har lite, allt på bekostnad av den lilla människan (Premfors 2000:28-29). Analogikedjan är: atomistisk individ – den lilla människan – massan – elit – majoritetsprincip.

4.6 Svenska kännetecken

Två kännetecken i den svenska demokratin bör här nämnas. I Kerstin Jacobssons analys av SOU: er från 1960-talet fram till 1990-talet som inriktat sig på demokrati ser hon att en kontinuerlig förändring har skett i demokratiutredningarnas fokus och problematisering. Den representativa demokratiformen har dock varit norm under hela undersökningsperioden, ”Men kraven på den representativa demokratin och synen på om den behöver kompletteras med andra former av medborgarinflytande har varierat” (Jacobsson 1999:201). Därutöver har den svenska demokratin karaktäriserats av ett servicedemokratiskt ideal, där en fungerande serviceleverans är det överordnade. Det politiska systemets förmåga att leverera vad medborgarna förväntar sig är centralt genom hela undersökningsperioden (Jacobsson 1999:202).

5 Analys

I det följande presenteras analysen av intervjuerna och de diskurser som kan utkristalliseras ur sammanställningen av de enskilda utsagorna.

5.1 Demokrati i allmänhet

Intervjuerna inleddes med frågan om vad demokrati är för dig och där tar även analysen sitt avstamp. Två sätt att definiera demokrati kan här urskiljas i respondenternas svar, som beslutsprocess eller som ett forum för värden. I flertalet av intervjuerna framkommer den direkta definitionen folkstyre. I utsagorna angående demokratin som beslutsprocess framkommer en rad värden som kan kopplas till rätten att vara med och bestämma. Ett dominerande värde är påverkan och ses som särskilt centralt i demokratin. I vissa fall kopplas påverkan till en känsla av att kunna påverka. Av central vikt ses även rätten att framföra sina åsikter. Majoritet och minoritet är även förekommande, där minoritetens rättigheter belyses. Demokrati är ett sätt att organisera beslut med allas rätt att påverka. I vissa fall hänvisas även till dess representativa form. I den andra, mindre vanligt förekommande utsagan och endast närvarande hos högerpartier och nya partier, identifieras demokrati som lika värden, människans lika rättigheter, skyldigheter och yttrandefriheten.

När frågan sedan utvecklas till att beröra även de värden som ses som centrala förekommer fortfarande de två inriktningarna men nu mer blandat i svaren. I demokratin som beslutsprocess belyses värdet av öppenhet, insyn, information, opinionsbildning, åsiktsfrihet, pressfrihet och yttrandefrihet. Endast två respondenter refererar till värdet av makt. *Laddat ord men viktigt begrepp för mig. Det är en sak att delta men en annan att faktiskt kunna påverka* (Respondent 3). Två respondenter urskiljer sig i att göra uttalanden som kan refereras till det populistiska idealet. *Politiker ser den lilla människan i demokratin som har det svårt* (R2). Lika rättigheter och lika möjlighet att delta belyses i samtliga läger. På vänstersidan poängteras de reala möjligheterna. Individens behov av att känna delaktighet belyses av båda sidor. De värden som belyses i form av demokrati som forum för värden är, människans värde, lika värde, mänskliga rättigheter och respekt för andras åsikter. I några fall poängteras även skyldigheterna. Tre respondenters svar skiljer sig och berör demokratins utbredning, där två respondenter på vänstersidan vill utvidga demokratin till att beröra fler sfärer av samhället, särskilt den ekonomiska. Medan en respondent på högersidan poängterar att vi alltid måste diskutera demokratins utspridning, *vilka frågor som ska tillhöra gemensamma demokratiska beslut och vilka frågor ska ligga utanför*

det demokratiska beslutsfattandet, vad folk ska besluta om själva (R8). Inga helt klara skiljelinjer kan här ses mellan sidorna förutom att vänstersidan mer refererar till demokratin som process och högersidan tillsammans med de nya partierna oftare refererar till särskilda värden som demokratin ska uppfylla. Undantag är att två respondenter på vänstersidan tidigt identifierar deltagardemokratin som av vikt. I förhållande till idealen kan här identifieras en liberal tendens i belysandet av substansvärden i demokratin som forum för värden. Demokratin som process återfinns tydligare i det deltagardemokratiska och det deliberativa idealet.

5.1.1 Problem i den svenska demokratin

Om den svenska demokratin fungerar som den ska råder det delade meningar om. När svaren sätts i ett internationellt perspektiv ses den svenska som en välfungerande demokrati men i ett nationellt perspektiv framkommer en rad olika problembilder. Endast ett fåtal av respondenterna ser den svenska demokratin som välfungerande. Majoriteten identifierar ett eller ett flertal problem. De problematiseringar som är främst förekommande är delaktigheten, politikerrollen och media. Delaktigheten och politikerrollen behandlas under individen och politikerrollen.

Media upplevs som problematiskt. Många problematiseringar av media följs av en kommentar att medias granskande roll är vital för demokratin och denna ifrågasätts inte. Dock gör inte alla denna koppling utan media kritiserar i förhållande till den negativa bild som skapas av samhället och politiker i media. Av vikt ses medias alltmer centrala roll, där media sätter agendan. Media identifieras även som den kontakt som skapas mellan medborgare och politiker när det blir allt färre politiker. Lösningar ses som *att politiker måste ta tillbaka arenan, vilket skapar en mer balanserad roll för media (R16)*. En annan lösning är att media inte kan dra alla över en kam, utan att fritidspolitikerens roll måste kommuniceras bättre. Ansvar läggs både på media och på den egna kommunikationen. Vissa utsagor identifierar även en svårighet i att få fram sin bild i media utan en specifik vinkling. Media får även ett ansvar för hur de lyfter fram det negativa snarare än det positiva. En analogikedja för mediaproblematiken kan urskiljas: media – betydelsefull – ensidig bild – negativ – offentliga – politiker – distans – kommunikationen. Medias roll som kommunikator mellan allmänheten och politiker skapar en negativ bild av det politiska vilket skapar en distans vars konsekvenser blir ett minskat förtroende, vilket är vitalt för den politiska organisationen. En utsaga från ett nytt parti skiljer sig markant från de övriga. Där media ses som att ha stor makt som sköts illa. *Sätter sig på folk både politiker och journalister (R18)*. Respondenten jämför även svensk media med DDR: s media, där den ses som en informationskanal som inte skildrar människors vardag.

De nya partierna skiljer ut sig något här, där två respondenter relaterar demokratin till främst olika servicefrågor. Demokratiska problem identifieras som äldreården, bostäder och andra service relaterade frågor, vilket kan kopplas till det svenska kännetecknet att service är lika med demokrati. Därutöver finns en

utsaga om att *politiker ser sig som förmyndare för oss, de talar om vad vi ska tycka* (R18). Där subjektspositionen fortsätter vara medborgaren och inte politikern.

Det politiskt korrekta kommer även upp som problem i tre av utsagorna på höger sidan och nya partier. Det politiskt korrekta ses som ett problem, där endast vissa saker får diskuteras och vissa saker får tyckas. Acceptansen för avvikande åsikter är låg i samhället. Det ses som svårt att sticka ut och den allmänna åsiktsamplituden minskar (R9, R14, R18). Främlingsfientliga partiers uppkomst ses är som en konsekvens av det politiskt korrekta i utsagorna.

5.2 Det demokratiska systemet

Det svenska demokratiska systemet ses överlag som fungerande men inte utan problem. Problematiseringarna ser här olika ut, men två olika synsätt kan urskiljas. I det ena utgår man från att det svenska systemet fungerar som det ska och inga större problem kan identifieras. I de flesta av dessa fall ses systemet som självklart och problematiseringarna uteblir då alternativ inte kan ses. Reaktionen i förhållande till alternativ kommer först i och med att olika alternativ presenteras, där både positiva och negativa utsagor om dessa kan urskiljas. Eventuella förslag som kan dyka upp handlar om skilda valdagar, tvåpartisystem eller visst inslag av folkomröstningar. Dessa är identifikationer av olika slags processuella skillnader. I den andra gruppen finns ett mer problematiserande förhållningssätt, där systemet ses som fungerande med det representativa som grund men en konstant diskussion måste föras om dess form. Ett undantag finns från en företrädare för ett nytt parti. Systemet upplevs inte fungera alls på grund av *för mycket styrning uppifrån och att politiker talar om för folk vad de ska tycka* (R18).

5.2.1 Det representativa som grund

Samtliga respondenter hänvisar till den representativa demokratin som utgångspunkt för det demokratiska systemet. En utsaga på vänsterkanten skiljer sig något då den kritiserar den enorma fokuseringen på den representativa demokratin, ändock ses den som för tillfället som utgångspunkt men inte som ultimata form (R4). I vänstergrupperingen ses det representativa som utgångspunkt, men komplement bör finnas för att fånga upp engagemang och påverkan. I två fall ses det deltagardemokratiska idealet som ett viktigt komplement (R4, R7). I ett fall hänvisas till dialogen som viktigt komplement, där ett deliberativt ideal kan urskiljas i mening av att konsensus ses som av vikt genom samtal. Därutöver finns en koppling till kapitalet. *Det blir mindre intressant med politik därför att kapitalet styr* (R6). Respondenten är den enda som kan urskiljas ha ett genomgående deliberativt tankesätt. Dock är idealet svagt då det representativa fortfarande ses som starkt vägledande. *Dialog är istället för diskussion att lyssna för att lära tillsammans. Tror på det inom ramen för det representativa* (R6).

I högergrupperingen och nya partier skiljer sig utsagorna mer åt men det representativa är grunden. Emellertid finns en starkare tveksamhet till formerna här. Det representativa blir nodalpunkt för diskursen, där demokratins grundläggande form fixeras som den representativa. Samtliga utsagor förhåller sig till det representativa och alternativa former ställs i kontrast till det representativa. En utsaga särskiljer sig, *grund i representativa demokratin, menar inte att allt ska ske på nåder av den representativa (R1)*.

Överlag i de mer problematiserande utsagorna finns en idé om att demokratin aldrig är färdig utan måste konstant utvecklas och värnas. De former vi har idag behöver nödvändigtvis inte vara ultimata i framtiden, även om det representativa ses som svårt att byta ut. *Demokratin är aldrig färdig (R2, R16)*. Ett radikalt ideal kan här urskiljas, då demokratin inte kan uppnå en slutgiltig form, utan ständigt nya former måste sökas för att värna demokratin. Konstant förändring är ett återkommande begrepp. *Bästa idag kanske inte är det bästa i framtiden. Finns inget slut för demokratin, både innehåll och form måste förändras (R9)*.

5.2.2 Komplementens roll och begränsningar

Även här finns en mer problematiserande grupp och en grupp som snarare mer identifierar de olika komplementen som positiva eller negativa än utvecklar resonemang om dess roll. En viss skillnad kan ses mellan de som har/haft ett heltidsuppdrag och fritidspolitiker, där heltidspolitikerna har mer utvecklade resonemang om komplementens vara eller icke vara. Dock finns undantag särskilt på vänsterkanten, vilket kan spåras tillbaka till den mer positiva attityden. Ett undantag finns på högerkanten, men där är respondentens utbildning relevant för ämnet. Genomgången här påbörjas i olika komplement som har kommit på tal och deras roll, varpå ett resonemang om deras begränsningar följer utifrån noden det representativa och politikernas roll.

Utsagorna om beslutande kommunala folkomröstningar innehåller överlag en tveksam inställning. Endast en respondent bland högerpartierna uttalar ett klart nej. De tveksamma hänvisar både till för och nackdelar, där tveksamheten ofta mynnar ut i en jämförelse med den representativa och de ses som ett bra komplement i form av rådgivande. Nodalpunkten det representativa dominerar utsagorna och alternativa former kan inte frikopplas från det. Ett fåtal tveksamma klargör dock att om instrumentet ska användas ska beslutet gälla, då det annars kan urholka förtroendet. Fördelarna kopplas till att folk ska få vara med och tycka och att det kan öka medborgarens engagemang och intresse. Nackdelarna kopplas till att vissa frågor bryts ur sitt sammanhang, vilken typ av frågor ska avgöras, hur länge ska beslutet gälla och att komplexa frågor förenklas. Dock klargör några att om instrumentet ska användas måste konsekvenserna av alternativen framgå. En respondent klargör den ambivalens som finns hos respondenterna i förhållande till instrumentet. *Som politisk förtroendevald ska man inte tycka om folkomröstningar, ifrågasätter den egna existensen. Det är enklare att avvisa instrumentet. Vi har fått ansvaret. Dom får väl ifrågasätta oss om 4 år (R1)*. Två respondenter från nya partier utmärker sig i sina svar. En ställer sig tveksam och

hänvisar till att vi *skulle kunna få lobbyism på gatorna. Istället för att sitta här i rådhuset i lugn och ro med intressenterna* (R19). Den andra respondenten förordar kommunala folkomröstningar. *Politiker är inte allvetande* (R20). De ska vara beslutande inom vissa ramar som ska sättas upp av politiker utifrån vettiga förslag. Motiveringen till hur är *ser man som politiker när det är helt uppåt väggarna* (R20). Referensen hänsyftar till när politiska beslut blivit fel. I samtliga respondenters utsagor finns ett helhetsansvar som främst kan tas av det politiska och om det delegeras måste man ha stor aktsamhet i hur det används i förhållande till en medborgare som implicit i utsagorna inte har detta helhetsseende.

5.2.3 Medborgarforum – ett sätt att komma till tals

Andra förslag som diskuteras är brukarforum, medborgarforum och medborgarförslag. En vanlig förekommande motivering till behov av dessa är närheten till medborgaren, närdemokratin. Vänstergrupperingen är generellt mer positiv, där olika instrument krävs för olika syften. Det positiva ligger i att de kan vitalisera demokratin och fånga engagemang. Resonemanget handlar om dess utbildande effekter och dess förmåga av att skapa gemenskap. Deltagandet skapar ett kritiskt förhållningssätt och ökar förståelsen för komplexiteten i kommunen. Instrumenten ses främst som rådgivande, då återigen resonemangskedjan återförs till det representativas ansvar. Ett tydligt deltagardemokratisk ideal kan här urskiljas med noden utbildande effekter, dock är det påverkan mellan valen som ses som en central idé inte en utmaning av det representativa.

Inom högergrupperingen är inställningen mer negativ, men då det ses som positivt härledds argument till brukarinflytandet, där det ses som av vikt att brukaren har inflytande över den verksamhet som direkt berör den. Även om vissa av tidigare argumenteringar även kan ses här. Argument som förekommer här är även valfriheten och kundval. Individens påverkan på sitt liv är i behov av förstärkning. I flera fall görs en koppling till den servicedemokrati som präglat Sverige, där man valt företrädare som sen såg till att man fick det man ville. Ramarna för dessa råd ska sättas av det representativa. Ett fall särskiljer sig, där en problematisering görs angående makt, myndighet och pengar måste följa med till brukarråden för att de ska vara av nytta. *Frågan är dock om det är det vi pratar om när vi diskuterar brukarstyrelser (...) Men genom åtföljandet av dessa blir de en del av det representativa* (R16). I övrigt ses dess rådgivande funktion som central, där brukaren innehar kunskapen och därmed förmågan att ta beslut om det som ligger nära.

Nackdelarna med instrumenten refereras inom båda grupperingarna till den representativa demokratin. Representativiteten ifrågasätts, där särintressen riskerar att få för stor roll. Därutöver refereras till politikens/politikernas ansvar för helheten. I politikerrollen ligger ett prioriteringsansvar och ett helhetsansvar som dessa forum inte kan ersätta. Samma tankegångar finns här som i problemen med folkomröstningar. Helheten är här väldigt central i den diskursiva logiken, där folkvalda ses som mer kapabla att ta det ansvaret. I vissa fall härrörs detta till den inskolning som sker i och med att man blir politiskt aktiv. Ofta finns ett intresse

för sakfrågor som kan utvecklas till ett helhetsintresse. Denna förklaring är ovanlig och oftast refereras endast till helhetsansvaret. Instrumenten ses som rådgivande, då helhetsansvaret måste ligga hos politikerna. Forumen ses som forum för sakfrågor, där inte alltid konsekvenserna framgår. I två fall utmärker sig denna logik särskilt. *Inte säkert att medborgarstämman har rätt, då måste politikerna kunna säga det på medborgarstämman, att nej jag förstår att ni tycker så, men jag tycker inte så och kommer inte att göra så (R7). Folk har ett begränsat perspektiv och då kan vi politiker sätta in det i rätt sammanhang (R14).* Dessa utsagor är undantag men ofta finns en misstänksamhet till forumens förmåga att ta ansvar för helheten, vilket implicerar en misstänksamhet mot medborgarens förmåga att se helheten. Den diskursiva logiken kan kopplas till det liberala idealet där medborgarens bristande kompetens ställer krav på ett representativt system. Deltagardemokratiska idéer finns i form av utbildande effekter men det är det liberala idealet som är dominerande då forumen inte kan bli beslutande.

5.2.4 Nya partier – naturligt eller ett problem?

Frågan som ställdes till samtliga respondenter var delad i två, vad tyder nya partiers uppkomst på och är det ett problem? Respondenterna gör här en skillnad mellan enfrågepartier och främlingsfientliga partier. Enfrågepartier ses som en naturligt led i demokratin, där sakinressen alltid kommer att dyka upp och försvinna. Ofta ses det som något positivt då det tyder på att det finns ett engagemang för samhällsfrågor och att tröskeln för att komma in i politiken är låg. Dock ses det inte som en förstärkning av demokratin utan är mest en naturlig del av det hela. Viss kritik uppkommer i att vare sig enfrågepartierna eller deras väljare tar ett helhetsansvar. De främlingsfientliga partierna uppkomst tyder på ett missnöje och utanförskap i samhället, där deras röster ses som proteströster mot de etablerade. Orsaksformuleringar återfinns i misslyckad integrationspolitik, snabb samhällsutveckling där vissa blivit efter och välfärdens försämring. Därutöver ses även frånvaron av debatt om vissa frågor och medias negativa bild som anledningar. En vanlig orsaksformulering är att de etablerade inte lyssnat tillräckligt på medborgarna eller tagit tag i de frågor som ses som angelägna för medborgaren. I de flesta fall ses inte deras uppkomst som ett problem i sig för demokratin men kopplas till olika samhällsproblem. När de ses som problem kopplas det till deras vågmästarroll i vissa kommuner.

De nya partierna utskiljer sig. Ett parti ser deras uppkomst som något positivt och vitaliserande, då de etablerade partierna är omoderna och de ses som en blåslampa. *Idag har typiska vanliga medelsvensson för lite att säga till om (R18).* Där respondenten ser sig som representativ i sina åsikter för medelsvensson. Två av partierna ser inte sig själva som ett problem men de främlingsfientliga partierna identifieras som problematiska. Deras egen uppkomst identifieras som beroende av demokratiproblem, där invånarna inte kan påverka i tillräcklig grad och missnöje med att de etablerade inte uppmärksammade saker och ting. Ett nytt partis företrädarens utsaga är särskilt intressant, där nya partiers uppkomst ses som

ett resultat av att etablerade gjort fel. *Envåldshärskare som inte lyssnar tillräckligt på invånarna* (R20). Nya partiers uppkomst är ett problem i den mening att det blir svårare att bilda majoritet vilket kan urholka partiernas ideologi, då man tvingas ha en blocköverskridande politik. På frågan om det egna partiet är ett problem för demokratin utvecklas ett resonemang om att de nu är etablerade och alltid stött en sida. Av vikt ses att nya partier som startas, endast startas om de vet att de har ett program som allmänheten tar till sig så att de inte bara får proteströster. *Proteströster riskerar att urholka de etablerade partierna* (R20).

5.3 Den egna rollen i demokratin

Politikerrollen ses som svår på grund av en negativ bild av politiker, som framförs i media, men även i förhållande till tidsbrist och brist på kontakt mellan medborgare och politiker. Tidsbrist kopplas till ett alltmer krävande arbetsliv som inte är accepterande mot engagemanget som fritidspolitiker. Även ett snabbare samhällsklimat ses som orsak, där tiden inte finns för politiskt engagemang. Inom denna orsaksförklaring finns identifikationen av att det till exempel är svårt att vara småbarnsförälder och politiker, vilket gör att denna grupp saknas i politiken. Vidare kopplas det till en skev representation av politiker i förhållande till samhället.

En egen diskurs kan ses här hos några kvinnor som relaterar detta till jämställdheten, där det ses som extra svårt att som kvinna orka stå ut. *Jag känner att jag måste uthärda, annars är det bara det som har tid, pensionärer, de med fru som sköter markservicen. Fördelningen blir fel. Ganska homogen grupp idag* (R11). En kvinnlig respondent bygger vidare på resonemanget om kvinnors närvaro och ser en bristfällig kvinnorepresentation, särskilt i maktpositioner. Orsaken identifieras som strukturer och inte lika möjligheter. *Från början två kvinnor i demokratiberedningen. Det var männens, det var deras frågor som var demokratifrågor. Jämställdheten tillhörde inte debatten* (R4). Här kan en egen diskursiv logik identifieras som endast är närvarande hos kvinnliga kommunpolitiker, endast de kopplar jämställdheten till demokratiproblem. En kritik som också framförs av två kvinnor är att valresultaten inte följer med ända till tillsättningen av kandidater, där andra faktorer styr. Ett undantag finns här, men respondenten intar aldrig subjektspositionen kvinna i sin utsaga (R2).

Av vikt uppfattas att ha politiker som återspeglar samhället. Politiker ska inte vara en klass för sig, vilket det identifieras som en risk idag. De ska representera vanliga människor. En orsak som framförs är hur rollen kräver alltmer expertkunskap. Lösningen ses som att *politikerrollen måste göras om, det måste räcka med det sunda förnuftet, man får inte vara experterna* (R8). En annan orsak är spelets regler. En analogikedja kan särskiljas, politiska forumen – spelregler – inlemmad – språk – distans – politiker – vanliga medborgare (R5). För att accepteras i en roll måste man överge en annan subjektsposition, vilket ökar avståndet mellan politiker och vanliga medborgare. Ytterligare ett problem ses som att det finns en negativ bild i förhållande till politiker, där kunskapen om

fritidspolitikers vardag ses som bristfällig. *Allmänhetens bild är istället en bild av en välavlönad tjänsteman inom en politisk organisation som har tjänstebil och tjänstepension, Såna myter, bilder slår in kilar mellan medborgaren och dess valda ombud (R1).*

Tre typer av roller kan urskiljas i förhållande till den egna rollen i demokratin. En roll som är vanligt förekommande hos de mindre partierna är rollen som ifrågasättare och opinionsbildare. Genomgående hos alla grupperingar är rollen som representant för en viss politisk linje, där man representerar den egna väljarens frågor men ofta kopplar vidare till ett tänkesätt att man även representerar alla kommunens medborgare i sin politik. I de större partierna och hos politiker som även har haft ett ordförandeskap i nämnd eller kommunstyrelse, ses rollen som tvådelad i att vara representant för de egna väljarnas åsikter och rollen som ordförande där ett större ansvar finns mot kommunens medborgare och den demokratiska processen. En svårighet ses som att vara medborgarens representant och inte hamna i fällan av att bli kommunens representant mot medborgaren. Valprogram och partiprogram ses som centrala i kommunikationen med medborgaren. Att följa dessa ses som centralt av en stor grupp och att inneha en ideologisk kompass i företrädarskapet. Viktigt ses även förankringen i partiet.

Utifrån frågan om de kan tala för alla väljare eller sina egna skiljer sig svaren markant. Nekande svar i förhållande till att tala för alla baseras på idéer om att ingen kan tala för alla och inte säkert att de egna åsikterna speglar medborgarens åsikter. Möjligtvis kan man tala för en majoritet. Återigen framkommer den dubbla rollen som partirepresentant och ordförandeskapet. En skillnad görs mellan specifika frågor och allmänna, där allmänna kan ses som lättare än specifika. De jakande svaren följer av helhetsansvaret för medborgaren i allmänhet. Om de kan tala för de egna är också osäkert, där vissa ser det som problemfritt och andra även ger nekande svar här, då man inte vet vad varje väljare tycker i enskilda frågor och att tala för ses som omöjligt. Sammanfattningsvis framkommer en utsaga om att man företräder idéer och inte enskilda individer, även om man måste lyssna till individen.

5.4 Individen i demokratin

Delaktigheten ses som ett centralt problem, där medborgarens deltagande i demokratin är bristfälligt. Både i form av medborgarens enskilda påverkan och i brist på politiskt engagerade. Orsaken till detta bristande engagemang skiljer sig något åt. I ett fall hänvisas till en skendemokrati, *tror att man kan påverka, frustration när man sen inte kan det (R12)*. I ett annat refereras till att politiker låtsas ta till sig vad medborgarna tycker men sen ignorerar det, där lösningen är att det är av vikt att se till att ta med sig dialogen som förts med medborgare till beslutet (R3). I övriga problematiseringar ses individens otillräcklig deltagande som en upplevd känsla av att inte kunna påverka. I en intervju ses orsaken som att människor upplever att det inte spelar någon roll vad jag tycker, en uppgiven attityd, vilket i ett fall ses som både en uppgiven attityd men även svepskäl för att

slippa ta ställning. Orsak är att man endast kan välja ett antal fasta positioner, där upplevelsen är att ingen tycker som jag eller alla tycker samma sak. Ett ansvar läggs på individen att informera sig i några utsagor och där framkommer även en bild av att om man inte deltar har man inte rätt att klaga. Detta bestrids dock i andra utsagor där rätten att klaga ses som central, dock ska beslut accepteras. En annan orsak som förs fram är partistrukturen, och dess svårighet att i förhållande till de komplexa partiprogrammen engagera människor. Enfrågerörelserna fångar lättare upp det engagemang som finns för sakfrågor hos medborgaren. I vissa fall kopplas detta till en problematik för partierna, där en uppluckring av partistrukturen ses som en lösning med större tonvikt på personer. Partierna kan även förenkla deltagandet i sakfrågor inom partiet.

Den ideala medborgaren karaktäriseras av ett engagemang. *Den vitala demokratin förutsätter att människor har ett intresse för det allmänna* (R9). Engagemanget, intresset och kunskapen hos medborgaren är väsentligt. Inom vänstergrupperingen framhålls också gemenskapen och sammanhållningen och individen som social varelse, vilket kan kopplas till det kommunitära, det deliberativa och det radikala idealet. Intressant är att denna referens även görs inom högergrupperingen, dock i mindre omfattning. Den vanligaste utsagan ser individen som främst egenintresserad men att detta privata intresse kan utvecklas till ett allmänt. *Intresset för det allmänna kan utvecklas ur det privata* (R2). Detta synsätt kan anknytas till det radikala och det deltagardemokratiska idealet. Att alla har ett stort allmänt intresse återfinns endast inom vänstergrupperingen medan det rent privata oftare dyker upp inom högergruppen, där vissa individer dock har ett allmänintresse. Även inom vänstergrupperingen finns denna tanke om att det privata leder till ett allmänt intresse. Engagemanget för samhällsfrågor är sprunget ur det som ligger en nära och där återfinns även det största engagemanget. Idén om det privata intresset kan anknytas till det liberala idealet även om det här är något uppluckrat, då individen även kan vara allmänt intresserad.

Om medborgaren betraktas som politiskt intresserad eller inte är tveeggat. En grupp ser individen som mycket intresserad, dock kan kopplingar göras till att det den allmänna bilden som identifieras handlar om en uppgivenhet i förhållande till en känsla av att inte kunna påverka. Därutöver återknyts till den negativa bild som finns om politiken. Intresset finns men är ett samhällsintresse och inte ett politiskt intresse. *Fult att vara politiker, orsaken är lite det här vi och dom* (R4). *Att delta i samhället och det politiska aktivt som medborgare ses som något positivt. Ett sätt att göra detta är att är att aktivt delta, som politiker, då är det inte lika positivt* (R1).

5.5 Den lyssnande demokratin

En genomgående logik i intervjuerna utgår från nodalpunkten att lyssna. Politiker ska vara lyhörda. Utsagorna berör medborgarens behov av att bli lyssnad till och att få komma till tals. Alternativa forum ses ofta som ett sätt att lyssna och låta folk bli lyssnade till. *Ge möjlighet till debatt, lyssna, men beslut ligger hos den*

valda. *Har inflytande genom debatten, i dina argument, vassare demokrater. Inflytande över beslutsprocessen, inte numerärt men i argument (R9). Politiker ska ha lyhörddhet, ska återspeglas i beslutet. Svårt att se hur de ska styra. Politiker behåller helhetsansvaret (R3).* Att bli lyssnad till och att få framföra argument ses som en viktig demokratisk rättighet. Lyssnaren identifieras som politikern. Att bli lyssnad till associeras till påverkan. Andra viktiga moment i förhållande till noden lyssna är dialog och kommunicera. Dialogen med medborgaren ses som ett sätt att låta medborgaren påverka och ha inflytande över beslutsprocessen. *Att faktiskt lyssnade, faktiskt inflytande genom att lyssnas till, av politiker och tjänstemän (R11).* Analogikedjan för det lyssnade idealet är politiker – lyhörda – individen - lyssnad till – påverkan – inflytande. Den idé om påverkan som återfinns här är svag i förhållandet till att makten kvarligg hos den som lyssnar. Lyssnaren har makten då det är lyssnaren som avgör vad som hörs och tolkningen av det sagda ligger hos lyssnaren som därmed innehar ett tolkningsföreträde. Medborgaren får möjlighet att influera politikern, men makten kvarligg hos lyssnaren. I två fall identifieras en balansgång här mellan antingen partiprogram eller det som har bestämts av politikerna. *Balansgång mellan att man har blivit vald på ett program som man måste försvara i första rummet faktiskt, å andra sidan ständigt vara beredd att lyssna och ompröva inom vissa ramar. Finns en inbyggd konflikt, man kan inte vara ett populistiskt rör som hela tiden gungar för minsta fläkt från va de man råkar höra vad de säger (R8).* Ingen klar referens kan göras till idealtyperna men en idé finns här om samhörighet genom dialog med andra, vilket även kan ses främst i det deliberativa idealet.

6 Avslutande kommentarer

Utgångspunkten för uppsatsen var frågan om *vilka/vilken föreställningsvärld konstituerar kommunalpolitikerns syn på den svenska demokratin?* En diskursiv logik har efterforskats i 20 kommunalpolitikerns utsagor om den svenska demokratin som sedan jämförts med demokratiska idealtyper. Inom utlåtandena finns en rad utsagor som skiljer sig, vilka har klargjorts i analysen, här är dock fokus den diskursiva logik som gemensamt framträder hos kommunalpolitikerna.

Allmänt kan sägas i förhållande till demokratiidealen att de åter ses ständigt i kommunalpolitikernas föreställningsvärld, inte i sin rena form men i form av centrala antaganden som byggs in i logiken. Hos vänstergrupperingen återfinns tydligare det radikala, det komunitära och deliberativa medan det liberala syns tydligare i högergrupperingen. Genomgående luckras dessa ideal dock upp och förekommer i blandade former i samtliga utsagor. Nya partier särskiljer sig på det sätt att det servicedemokratiska idealet förekommer i större utsträckning hos företrädarna. De är även mindre problematiserande i förhållande till det demokratiska systemet och identifierar sig oftare med medborgaren, snarare än intar subjektpositionen politiker. En särskild diskurs återfanns även hos kvinnorna, där subjektpositionen kvinna påverkade förhållandet till demokratin. Ingen skillnad kan heller ses mellan kommunerna, förutom i vilka alternativa former som diskuteras, vilket kan kopplas till vilka erfarenheter man har i respektive kommun.

En diskursiv logik är genomgående i utsagorna. Diskursens nodalpunkt är den representativa demokratin som grundläggande form för den svenska demokratin, något som länge konstituerat demokratisynen i Sverige. Noden representativa skapar ett logiskt möjlighetsrum där alla relevanta utsagor kan vinna legitimitet. Utifrån noden möjliggörs förklaringar och problematiseringar som ses som självklara utifrån representativitetens principer som aldrig fastslås. Undantaget utgörs av referensens att politikergruppen ska vara representativa i förhållande till medborgarna, där det fastslås att alla grupper i samhället bör vara representerade. Noden möjliggör även det självklara i att alternativa former främst ska vara rådgivande, då politiker är i besittning av ett helhetstänkande och ett ansvar som medborgaren inte äger i dessa forum. Denna logik kan relateras till det liberala idealet och dess idé om behovet av en elit som tar tillvara allmänintresset. Dock skiljer sig kommunalpolitikernas diskursiva logik sig åt från det liberala i föreställningen av individen som mer allmänintresserad och behovet av individens delaktighet i mer än valet av representanter vart fjärde år. En tydlig utmaning finns här i individens behov av känsla av att kunna påverka, dess delaktighet och att bli lyssnad till. Individens egenintresse i det liberala idealet utmanas i kommunalpolitikernas diskurs av möjligheten att ur det privata intresset kan födas ett allmänintresse. Individen ses som i behov av delaktighet vilket kan spåras till

främst det deltagardemokratiska idealet. Två diskursiva logiker möts i ett politiskt möjlighetsrum där övergripande princip alltså är det representativa och elitens roll i det liberala idealet men ifrågasätts i form av medborgarens kunskap, engagemang och behov av delaktighet. Här identifieras istället individen som en social varelse med behov av samhörighet och delaktighet. Föreställningen om individen kan relateras till det kommunitära, det deliberativa och det radikala idealet. Elitens roll utmanas av idéer om massans deltagande och hur denna kan förskansa sig ett allmänintresse. En jämförelse kan här göras med Bernard Manin som hänvisar den idag rådande kriskänslan till tidigare besvikelser avseende den historiska utvecklingen. Han menar att det representativa styret har blivit mer demokratiskt i mening att dess bas breddats. Det representativa systemet är både demokratiskt och icke-demokratiskt. Kriskänslan består i att klyftorna mellan den styrande eliten och medborgarna finns kvar, eventuellt har de till och med vidgats (Manin 2002:247-255). Denna känsla kan återfinnas i kommunalpolitikernas upplevelse av ett ökat avstånd mellan politikergruppen och medborgaren.

Ett sätt att lösa denna diskursiva konflikt mellan två logiker finns i den återkommande noden lyssna. Avståndet minskas genom att eliten ser det som sin plikt att lyssna till medborgaren och på så sätt kan alternativa demokratiformer ges legitimitet utan att det representativas roll utmanas. Forumen ges en rådgivande karaktär där huvudsysslan är att lyssna och komma till tals. Detta synsätt kan relateras till Leif Lewins tankar om den interaktiva demokratin där krav ställs på interaktion mellan medborgare och elit, där en medelväg kan finnas mellan det liberala och deltagardemokratiska idealet. Elitens roll är inte bara att tillvarata allmänintresset utan även hänsyn till medborgarens behov av att lyssnas till. Helhetsansvaret och att lyssna identifieras även av Marika Sanne som centralt i kommunalpolitikerns syn på sitt demokratiska uppdrag (jfr Sanne 2001). Politikerna måste bibehålla ansvaret då de annars släpper lös besluten till en individ som inte i samma utsträckning kan se helheten men ändå bör involveras. Makten i att bli lyssnad till är dock en svag form av påverkan. Den lyssnande demokratin kan ses som en lösning på en problematik som skapats av kampen mellan olika diskursiva logiker. En analogikedja kan urskiljas för diskursen, representativa – politiker – elit – helhetsansvar – lyhördhet – individen – egenintresse – allmänintresse – sakfrågor – delaktighet – lyssnad till – rådgivande.

Den andra frågan som ställdes berörde om *det finns någon diskurs som är i hegemonisk ställning?* Diskursen med det representativa som nod som beskrivits ovan står i en hegemonisk ställning. Där det representativa är den dominerande demokratitanken och samtliga uttalanden om andra former måste refereras till det representativa. Yttranden förekommer dock i utsagorna som ifrågasätter den hegemoniska diskursen, dock förutsätter hegemoni att antagonistiska krafter och instabilitet i dess gränser förekommer. Föreställning om demokratin som representativ ses som självklar, där att lyssna ses som given del av politikeruppdraget. Den lyssnande demokratin är ett ledande ideal i kommunalpolitikernas demokratidiskurs.

7 Referenser

- Badersten, Björn. 2004. "Att studera det önskvärda. Om värdeanalys och normativ metod", *Statsvetenskaplig Tidskrift* 106, s 207-220.
- Barber, Benjamin, 1984. *Strong democracy – Participatory Politics for a New Age*. Berkeley: University of California Press
- Beckman, Ludvig, 2005. *Grundbok i idéanalys – det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus Förlag
- Bergström, Göran – Boréus, Kristina (red) 2005. *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur
- Demokratipolitik*; Faktablad justitiedepartementet, december 2004
- Esiaason, Peter – Gilljam Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena 2003. *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 2:a upplagan. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Giljam, Mikael – Hermansson, Jörgen (red.) 2003. *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber AB
- Habermas, Jörgen 1996. "Three Normative Models of Democracy" s, 21-30 i Benhabib, Seyla. *Democracy and difference: contesting the boundaries of the political* Princeton, N.J: Princeton University Press
- Hanson, L Russell 1989. "Democracy" s, 68-89 i Ball, Terence – Farr, James – Hanson, L Russell (red). *Political innovation and conceptual change*. Cambridge: Cambridge University Press
- Jacobsson, Kerstin 1997. *Så gott som demokrati – om demokratifrågan i EU-debatten*. Umeå: Boréa
- Jacobsson, Kerstin, 1999. *Den offentliga demokratisynen*, i Demokrati och medborgarskap, SOU 1999:97
- Kvale, Steinar 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Laclau, Ernesto – Mouffe, Chantal, 2001. *Hegemony & Socialist Strategy – Toward a radical democratic politics*. Second edition. London: Verso
- Lindensjö, Bo 1999, "Demokrati" s. 11-34 i Amnå, Erik (red). *Demokrati och medborgarskap*. SOU 1999:77
- Lewin, Leif, 1970. *Folket och eliterna*. Stockholm: Almqvist & Wiksell
- Lewin, Leif, 2003, "Folket och eliterna – trettiofem år efteråt" s, 345-357 i Giljam, Mikael – Hermansson, Jörgen (red.). *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber AB
- Manin, Bernard, 2002. *Den representativa demokratins principer*. Stockholm: SNS Förlag.
- Mouffe, Chantal (red), 1992: *Dimensions of radical democracy: pluralism, citizenship, community* London : Verso
- Mouffe, Chantal, 2000. *The Democratic Paradox*. London:Verso

- Mörkenstam, Ulf, 1999. *Om "Lapparnes privilegier" – Föreställningar om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*. Stockholm studies in politics 67. Edsbruk: Akademitryck AB
- Nilsson, Tom, 2005. *Till vilken nytta?*, Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- Premfors, Rune – Roth, Klas (red.) 2004, *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur,
- Premfors, Rune, 2000. *Den starka demokratin*. Stockholm : Atlas
- Reinikainen, Jouni - Reitberger, Magnus, 2004. "Kritiken av deliberativ demokrati" s, 277-316 i Premfors, Rune – Roth, Klas (red.) *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur, s, 280
- Sandel, Michael J, 2006. "The Producers Republic and the Unencumbered Self". s, 239-247 i Goodin, Robert E – Pettit, Philip (red.). *Contemporary Political Philosophy – An Anthologi*, (2:d edition). London: Blackwell Publishing Ltd
- Sanne, Marika, 2001. *Att se till helheten – svenska kommunalpolitiker och det demokratiska uppdraget*. Stockholm studies in politics 82. Edsbruk: Akademitryck AB
- Schumpeter, Joseph Alois, 1947. *Capitalism, socialism and democracy* (2. ed.). London: Henderson and Spalding
- SOU 2000:1 *En uthållig demokrati – politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Justitiedepartementet
- Vitale, Denise, 2006. Between deliberative and participatory democracy: A contribution on Habermas, *Philosophy & Social Criticism*, Vol. 32, nr 6, sid, 739-766.
- Winther Jørgensen, Marianne – Phillips, Louise, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund : Studentlitteratur
- Warren, Mark 2002. "Deliberativ democracy" s, 173-202 i Carter, April - Stokes, Geoffrey (red). *Democratic theory today: challenges for the 21st century*. Malden: Blackwell Publisher ltd
- Wolin, Sheldon S, 1996. "Fugitive democracy" s, 31-45 i Benhabib, Seyla. *Democracy and difference: contesting the boundaries of the political* Princeton, N.J: Princeton University Press

Översikt av respondenterna

Lunds kommun:

Mats Olsson, Vänsterpartiet, ledamot kommunstyrelsen Lund, 2006-12-12
Anders Almgren, Socialdemokraterna, 2:e vice ordförande KS Lund, 2006-12-13
Anders Ebbesson, Miljöpartiet, ledamot KS Lund, 2006-12-13
Mats Helmfrid, Moderaterna, Ordförande KS Lund, 2006-12-19
Lars Bergwall, Centern, Vice ordförande KS Lund 2006-12-20
Carolina Nordbeck, Folkpartiet, ledamot KS Lund, 2007-01-25

Kristianstads kommun:

Göran B:son Asklöf, Moderaterna, Ordförande KS Kristianstad, 2007-01-08
Barbro Kärrstrand, Folkpartiet, ledamot KS Kristianstad, 2007-01-08
Heléne Fritzon, Socialdemokraterna,
Vice ordförande KS Kristianstad, 2007-01-08
Michael Anefur, Kristendemokraterna, Ersättare KS Kristianstad, 2007-01-11
Nils-Edvin Andersson, Kristianstadbygdens Framtid,
ledamot KS Kristianstad, 2007-01-11
Ruzica Stanojevic, Vänsterpartiet,
ledamot kommunfullmäktige Kristianstad, 2007-01-11
Anders Björklund, Åhuspartiet, ersättare KS Kristianstad, 2007-01-19

Lomma kommun:

Urban Girhammar, Kristendemokraterna, Ersättare KS Lomma, 2007-01-09
Thomas Håkansson, Moderaterna, Ordförande KS Lomma, 2007-01-09
Karin Lyberg, Socialdemokraterna, 2:e vice ordförande KS Lomma 2007-01-10
Ingrid Ascard, Miljöpartiet, ledamot kommunfullmäktige Lomma, 2007-01-25
Peter Matiasson, Sverigedemokraterna,
ledamot Kommunfullmäktige Lomma, 2007-01-29
Lars-Göran Svensson, Centern, ledamot KS Lomma, 2007-01-29
Linda Wahlquist, Moderaterna, ledamot KS Lomma, 2007-01-31

Samtliga respondenter har gett sitt medgivande till att deras namn publiceras här.

Intervjuformulär

Namn:

Yrke:

Tid aktiv inom kommunalpolitiken (förtroendeuppdrag):

Parti (alltid samma?):

Allmänt:

Vad är demokrati för dig?

Vad ser du som mest centralt i demokratin? Vilka värden vill du belysa?

Problem i den svenska demokratin:

Fungerar den svenska demokratin som den ska?

Finns det några särskilda problem?

Vad består dessa problem i?

Vad är dess orsak enligt dig (bena ut de olika problemfälten)?

Vilka lösningar ser du på detta?

Det demokratiska systemet:

Kan dess problem ligga i det representativa styrelseskicket eller är det system vi har idag bra? Vilka systemproblem kan du se?

Hur ställer du dig till andra former av demokrati?

Till exempel hur ser du på beslutande kommunala folkomröstningar?

Direkt demokrati?

(Såsom deltagardemokrati?)

Vad tycker du om andra forum såsom brukarstyrelser, brukarråd, medborgarråd och så vidare?

Vad tyder de nya partiernas uppkomst på? Är det ett problem?

Vilka demokratiutmaningar möter du i kommunen?

Individen:

Hur är den ideala medborgaren? I vilken grad deltar han/hon?

Vad är din roll i den svenska demokratin?

Kan du tala för alla väljare? Dina väljare?

Hur förhåller du dig till det påstådda minskade intresset hos folk för politik? Är det ett problem? Vad är orsaken? Lösning?

Är människor först och främst intresserade av sitt privata eller är de intresserade av samhället i stort, det allmänna?

Vad är viktigaste för människor i demokratin?

Behöver den svenska demokratin vitaliseras? Varför behöver den det eller inte? Vad är orsaken till detta behov eller frånvaro av behov?

Hur vill du att vår demokrati ska se ut?

Vill du tillägga något som känns relevant men som inte tagits upp i frågorna?

Godkänner du publicering på nätet?